

Asia: VN/33727/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä laiksi ammatillisen koulutuksen toiminnanohjauksen kokeilusta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleisiä huomioita esitysluonnoksesta

Elintarviketeollisuusliitto ry haluaa lausua hallituksen esityksestä laiksi ammatillisen koulutuksen toiminnanohjauksen kokeilusta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Elintarviketeollisuusliitto (ETL) on ruoka-alan suunnannäyttävä ja kokoava voima. Edustamme Suomessa toimivia ruoka- ja juomayrityksiä. Olemme kolmanneksi suurin teollisuudenala Suomessa, suurin Euroopassa. Yksi työpaikka elintarviketeollisuudessa synnyttää yli kolme työpaikkaa muualle yhteiskuntaan. Työntekijöitä elintarvikeyrityksissä on noin 40 000, mutta koko ruoka-ala työllistää Suomessa 340 000 henkeä eli joka kahdeksannen työkäisen. Elintarviketeollisuudelle ammattiosaajat ovat elintärkeä ryhmä, sillä tulevaisuudessakin toimialan työllisistä noin 70%:lla tulee olemaan ammatillinen tutkinto.

ETL pitää monia hallitusohjelman kirjauksia ammatillisen koulutuksen rahoitusmallin ja toiminnanohjauksen uudistamisesta tarpeellisina. Luonnos hallituksen esitykseksi on pääosin kannatettava.

ETL:n näkemyksen mukaan mukana on kuitenkin runsaasti sellaisia yksityiskohtia, joita on syytä tarkentaa vielä lausuntokierroksen jälkeen tai palauttaa kokonaan uudelleen valmisteluun. ETL on erittäin huolissaan esitysten vaikutuksesta aikuisten ammatilliseen koulutukseen jatkossa. Nopeasti muuttuva elinkeinoelämä tarvitsee myös työelämässä jo olevien osaamisen kehittämistä. Elintarvikealan yritykset ovat halunneet kantaa yhteiskuntavastuutaan laajasti, ja tarjota elintarvikealan tutkinnon suorittamisen mahdollisuuden työntekijöilleen. Tarvitsemme enemmän, emme vähemmän ammattiosaamista.

Ammatillisen koulutuksen kokeilua koskevat säädösehdotukset

ETL pitää tärkeänä kokeilun tavoitetta vastata joustavammin työelämän tarpeisiin. Tervehdimme ilolla kokeilun myötä tulevaa mahdollisuutta järjestää joustavammin kaikkia tutkintoja englanniksi. Toimialan yrityksissä monikielisyys on arkipäivää, ja monien työkieli on englanti.

Samalla tulee kuitenkin varmistaa, että muiden kuin kokeilussa mukanaolevien koulutuksenjärjestäjien tosiasialliset mahdollisuudet lisätä englanninkielistä koulutusta eivät heikkene tai mahdollisuudet vastata työelämän tarpeisiin alueellisesti ja nopeasti eivät myöskään heikkene.

Rahoituksen uudistusta koskevat säädösehdotukset

ETL näkee, että suunta lakiesityksessä on oikea, mutta osa yksityiskohdista voi aiheuttaa haasteita elintarviketeollisuudelle tärkeiden koulutusten toteuttamisessa.

ETL pitää tärkeänä, että ammatillisen koulutuksen rahoitusmallissa vahvistetaan tutkintoa lyhyempien kokonaisuuksien painoarvoa ja tuloksellisuutta painotetaan nykytilannetta enemmän. Rahoituksen olisi kuitenkin kannustettava oppilaitoksia jatkossakin tarjoamaan ammatti- ja erikoisammattitutkintoja.

Nykyisin rahoitusmallissa kustannuskertoimilla painotetaan sekä perus- (70 %) että suoritusrahoituksen (20 %) suoritteita. Esityksessä rahoitusmallia yksinkertaistettaisiin siirtämällä kustannuskertoimet pelkästään opiskelijavuosien perusteella määräytyvään rahoitukseen (50 %). Tutkinnoista ja osaamispisteistä määräytyvä rahoitus ei jatkossa riippuisi siitä, mistä tutkinnosta on kyse. Jatkossa kustannuskertoimet vaikuttaisivat vain 50 prosenttiin suoritteista nykyisen 90 prosentin sijasta. Samalla AT/EAT tutkintotyyppikertoimet poistuisivat, mikä voi nostaa näistä tutkinnoista saatavaa rahoitusta, kun niistä tulee tasaveroisesti rahoitettuja perustutkintoihin nähden.

ETL huomauttaa, että esityksessä on muutettu monien tutkintojen kustannusryhmää ja niiden kertoimia on muutettu. Muutoksia ei ole perusteltu mitenkään eikä niitä myöskään ole esitetty selkeästi nykytilaan nähden. Rinnakkaistekstit olisi tarvittu myös liitteen osalta, jotta kokonaisuutta on mahdollista arvioida. Kustannusryhmien muutosten vaikutuksia eri tutkinnoille ei myöskään ole laskettu tai avattu lakiesityksessä lainkaan. Nykymallissa rahoituskertoimilla on pyritty ottamaan rahoituksessa huomioon erilaisten koulutusten väliset kustannuserot. Monissa koulutuksissa on välttämättömiä, kalliita ja monipuolisia oppimisympäristöjä (esim. opetusnavetat).

Hallituksen esitys luonnonvara-alan koulutusten siirtämisestä kustannusryhmästä 4 kustannusryhmään 3 tarkoittaa näiden koulutusten rahoituskertoimen laskua 1,46 -> 1,07. Vaikka tämä ei suoraan liitykään elintarvikealan tutkintoihin, tällä on vaikutusta koko ruokaketjun toimintaan. Teollisuuden raaka-aine tulee alkutuotannosta. Yhdistettynä muihin rahoitusmuutoksiin kustannusryhmämuutos ei kokonaisuudessaan ole niin radikaali kuin nykyisessä rahoitusmallissa, mutta väistämättä tulee vaikuttamaan kalliiden oppimisympäristöjen osalta myös tulevassa mallissa. ETL ehdottaa, että koulutuksenjärjestäjäkohtaisten laskelmien lisäksi olisi hyvä tarkistaa, mitä kustannuskertoimien muutos tarkoittaa eri toimialojen tutkinnoille, jotta ei käy niin että pieneltä paperilla näyttävät muutokset ovatkin fataaleja jollekin koulutusosalalle ja muutos johtaa käytännössä niiden alasajoon.

Työllistymisen ja jatko-opintoihin siirtymisen perusteella määräytyvään rahoitukseen esitetään painokertoimia, joissa edeltävän vuoden lopussa ei-työllisinä olleilla painokerroin olisi 1 ja työllisinä olleiden painokerroin olisi 0. ETL näkee, että työllisinä olleiden painokerroin voi olla alempi, mutta se ei voi olla 0. Hallituksen esityksessä ei-työllisinä olleiden painokertoimen tulisi olla 1 ja työllisinä olleiden painokertoimen tulisi olla esimerkiksi 0,33.

Rahoituksen uudistuksen myötä vain niiden opiskelijoiden kohdalta, joilla ei ole aikaisempaa perusasteen jälkeistä tutkintoa, myönnettäisiin siis lisärahoitusta koko tutkinnon suorittamisesta. Tämä vaikuttaa kielteisesti työelämässä jo olevien osaamisen kehittämiseen tutkintojen avulla. Tutkinnon osien painoarvo tosin lisääntyy rahoitusmallissa, ja monesti työelämän tarpeiden kannalta sekin voi olla riittävä osaamisen hankkimisen kokonaisuus. Silti, monesti tarvitaan koko tutkinto, ja nyt sen suorittamisen kannusteet vähenevät rahoituksessa.

ETL huomauttaa, että aiemman tutkinnon suorittaneiden osalta olisi hyvä huomioida myös se, milloin aikaisempi tutkinto on suoritettu. On työelämän tarpeiden kannalta aika eri asia, onko aiempi tutkinto suoritettu kaksi vai kaksikymmentä vuotta sitten. Jos mikä tahansa aiemmin suoritettu tutkinto lasketaan, minkään koulutuksenjärjestäjän tuskin kannattaa tutkinnon jo omaavia ottaa opiskelijoiksi.

Opiskelijoiden lähtötason määrittelyyn olisi hyvä saada selvennystä. Esityksessä jää epäselväksi, miten lähtötaso määritellään. Lähtötason huomioiminen muiden kuin perusopetuksen päättäneiden osalta vaatii vielä tarkennusta. Elintarvikeala on viime vuosina vetänyt nimenomaan aikuisia alanvaihtajia, ei niinkään nuoria oppivelvollisia. Miten siis käy jatkossa osaavan työvoiman saatavuudelle, jos jo tutkinnon suorittaneita ei kannata ottaa opiskelemaan? Samanasteinen tutkinto täysin toiselta toimialalta ei välttämättä auta elintarvikealan tehtävissä. Mistä löytyvät pienenevien ikäluokkien maassa ne oppivelvolliset, jotka saadaan opiskelemaan heikon vetovoiman toimialoille? Jos oletetaan, että jatkossa työnantaja maksaa alanvaihtajien kouluttamisen kokonaan, tämä tulee olemaan kuolinisku pienempien yritysten osaamisen kehittämiseksi.

ETL muistuttaa, että ammatti- ja erikoisammattitutkintojen suorittaminen muodostaa jatkumon perustutkinnoista eteenpäin. Näiden tutkintojen rahoitus ja suoritusmahdollisuudet työelämässä jo oleville tulee varmistaa esitettyä paremmin. Elintarvikealan työtehtävien osaamisvaatimukset ja osaamisen kehittämisen tarve ammatillisen koulutuksen sisällä kasvaa. Moniosaamisen merkitys kasvaa: tarvitaan laajempaa osaamista, joka mahdollistaa erityyppisissä tehtävissä toimimisen. Tämä tarkoittaa työelämässä jo olevien osaamisen kehittämistä ja heidän kouluttamistaan, ja tähän tulee olla jatkossakin ammatillisen koulutuksen järjestäjillä rahalliset kannustimet.

Oppimisen tukea ja erityistä tukea koskevat säädösehdotukset

Ei lausuttavaa.

Tilauuskoulutusta koskevat säädösehdotukset

Ei lausuttavaa.

Muut ammatillisesta koulutuksesta annettua lakia koskevat säädösehdotukset

Työelämätoimikunnat:

ETL pitää hallituksen esityksen työelämätoimikuntiin liittyviä ehdotuksia heikosti valmisteltuina ja perusteltuina. Työelämätoimikuntamuutosten vaikutusarvio työ- ja elinkeinoelämään puuttuu kokonaan. Työelämätoimikuntajärjestelmä on aikanaan luotu tärkeäksi kolmikantaiseksi elimeksi, jonka päätehtävät liittyvät sekä ammatilliseen koulutuksen laatuun että sen sisältöön. Nyt laatuun liittyvät tehtävät olisivat poistumassa kokonaan. Herää kysymys, kuka ammatillisen koulutuksen laadunvalvonnasta jatkossa vastaa, jos ei työelämätoimikunnat? Jos seurantaa aletaan tehdä hallituksen esityksessä ehdotetulla tavalla pelkästään tilastojen pohjalta Opetushallituksen virkatyönä, eikä tällä tilastoseurannalla ole mitään vaikutusta tai laissa tehtävä ei kuulu kellekään, joten mitään tuskin tapahtuu. Työelämätoimikuntien tehtäviä koskeva pykälä ehdotetaan kumottavaksi kokonaan. Herää kysymys, kuka työelämätoimikuntien tehtävät määrittelee jatkossa?

Keskeinen huoli liittyy tavoitteeseen laajentaa työelämätoimikuntia vähentämällä niiden määrää nykyisestä 33:sta korkeintaan 15:een. ETL ei usko, että työelämätoimikunnille samalla suunniteltu tutkintojen kehittämiseen tähtäävän roolin vahvistaminen toteutuu tavoitellusti yhdistämällä toimikuntien toimialoja aiempaa laaja-alaisemmiksi. Yksittäisten toimialojen asioita on vaikea saada esille laajassa kokoonpanossa ja näin työelämän ääni jää hyvin vaisuksi.

ETL esittää, että työelämätoimikuntia koskevia muutoksia tarkastellaan uudelleen, ja ne valmistellaan tiiviissä yhteistyössä työelämän järjestöjen kanssa.

Muu ammatillinen koulutus ja henkilöstökoulutus:

ETL vastustaa esitystä henkilöstökoulutuksesta luopumisesta. Valtakunnallisesti tarkasteltuna henkilöstökoulutus on ollut vähän käytetty tapa ammatillisen osaamisen vahvistamiseen, mutta elintarvikeyrityksille se on ollut tärkeä.

Mahdollisuuksia aikuisten kouluttautumiseen on viime vuosina vähennetty muutoinkin eri tavoin. Kysyntä joustavalle ja kohtuuhintaiselle henkilöstökoulutukselle tulee arviomme mukaan kasvamaan merkittävästi nykyisestä. Tilauskoulutus huomattavasti korkeampine kustannuksineen ei ole useimmissa tapauksissa relevantti vaihtoehto henkilöstökoulutukselle varsinkaan pienemmissä yrityksissä. Näin ollen henkilöstökoulutus olisi tärkeää pitää ammatillisen koulutuksen järjestäjien keinovalikoimassa. Muuna ammatillisena koulutuksena on järjestetty myös elintarvikealan tehtävissä pakollisena olevaa hygieniapassikoulutusta.

ETL pyytää huomioimaan, että henkilöstökoulutuksen poisto on huono signaali yrityksille. Yritykset tarvitsevat erilaisia tapoja osaamisen jatkuvaan kehittämiseen ja henkilöstökoulutus on Suomessa yksi näistä tavoista. Henkilöstökoulutus myös edesauttaa oppilaitosten ja yritysten välistä yhteistyötä ja edelleen varmistaa opetussisältöjen työelämälähtöisyyttä, kun henkilöstökoulutuksia suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä.

Esihenkilötyön ja johtamisen kehittämiseen tarvitsemme elintarviketeollisuuden yrityksissä henkilöstökoulutusta. Henkilöstökoulutuksena toteutettu esihenkilö- ja johtamistaitojen kehittäminen edesauttaa oppilaitoksia sekä koulutuspalveluiden tuottajia pysymään työelämälähtöisinä, heidän tarjotessaan esihenkilötyön ja johtamisen tutkintoja ja osatutkintoja osana Suomen koulutusjärjestelmää.

Asetusluonnokset

Kustannuskoreihin esitettyjä muutoksia ei ole perusteltu luonnoksessa lainkaan. Esitetyt muutokset ovat osin huomattavan suuria, ja niiden perusteisiin on tämän luonnoksen perusteella mahdotonta ottaa kantaa.

Muut kommentit

-

Korhonen Maiju
Elintarviketeollisuusliitto ry